

Јулија НЕНЕЗИЋ*

СИСТЕМАТИЗАЦИЈА ЛЕКСИКЕ У ВИСОКОШКОЛСКОЈ НАСТАВИ РУСКОГ ЈЕЗИКА НА СРПСКОМ ГОВОРНОМ ПОДРУЧЈУ

Најзначајнија компонента сваког практичног курса руског језика као страног је настава лексике, зато смо решили да размотримо нека питања везана за усвајање лексичких јединица, у овом случају на примеру наставе руског језика као страног за нефилолошке струке на српском говорном подручју. Усвајање лексичких јединица у наставној пракси изазива највише тешкоћа због сложености лексема као јединица вокабулара и због неизбројивости лексичког фонда. Практична настава лексике треба да обезбеди развијање навика и умења продуктивне употребе и разумевања лексичко-фразеолошког материјала у свим видовима говорне делатности, да олакша продуктивно и рецептивно овладавање лексичким фондом (за нефилологе је главни задатак да се сналазе у стручним текстовима и да се споразумевају током стручне расправе). Циљ је лексичких вежби и да допринесу бољем разумевању лексичког система руског језика, структуре веза између његових елемената, законитости њиховог функционисања (Кончаревић 1996, 175).

Овладавање лексиком подразумева следеће етапе: семантизацију речи (уознавање плана садржаја), њихово запамћивање и стицање навика коришћења лексичких јединица у говору. „Семантизација се изучава и третира као процес откривања значења непознатих страних речи и њиховог запамћивања, а аутоматизација као процес коришћења речи у говору у циљу овладавања њиме” (Пассов 1989, 132). Што се тиче запамћивања, сматра се да је за трајно усвајање лексичке јединице по-

* Јулија Ненезић, асистент на Филозофском факултету у Никшићу

требно обезбедити просечно од 15 до 20 понављања. Препоручује се и строго вођење рачуна о дозирању непознате лексике: уводи се од 5 до 20 јединица по часу, зависно од нивоа учења језика (у почетној етапи 5 до 10 јединица, у продужној највише 20). Одрасли слушаоци за један час усвајају највише 12-15 нових речи (Кончаревић 2004, 163).

Лексика је отворен систем чији је број јединица заиста неизбројив. Сматра се да речник савременог образованог човека, носиоца руског језика, садржи 70-80. 000 речи којима он влада пасивно и активно. Међутим, за продуктивно изражавање у писменој и усменој форми на мате-рњем језику се користи свега од 3 до 5 хиљада речи.

У учењу страног језика за почетну етапу препоручује се овладавање са 1. 200-1. 500 лексичких јединица, за продужну етапу – са 3-4. 000 речи (неки сматрају да тај фонд може бити мањи – око 2. 500 речи – за активно усвајање). У домаћим приликама свршени полазник средње стручне школе треба да влада са укупно 2. 400 речи (Кончаревић 2004, 165-166).

Приликом избора лексике за активни минимум у уџбенику или приручнику пожељно је консултовати збирку лексичких минимума руског језика (Морковкин 1985). Као основни принципи избора лексике за активни минимум узимају се: 1) семантички принцип (означавање најважнијих за тематику појмова), 2) принцип спојивости (за минимум се одабирају речи са широм лексичко-семантичком спојивошћу), 3) принцип стилске неограничености – одабирају се стилски неутралне речи или речи карактеристичне за оне стилове који су актуелни у датом образовном профилу (нпр. у научном стилу за нефилологе), 4) принцип фреквентности – у минимум улазе речи које су најзаступљеније у савременом језику, а налазе примену у сфери животне свакодневнице, социо-културној и професионалној сфери, 5) принцип творбене вредности речи (у минимум се бирају творбено најпродуктивније речи). (О избору лексике за лексички минимум в. Раичевић 2006, 23-29). Најбоље се лексика усваја кроз интензивно читање (када долази и до спонтане диференцијације активног и пасивног фонда) и боравком у аутентичној говорној средини, и зато је потребно да материјал одговара комуникативној потреби.

Основне етапе у обради лексике страног (у нашем случају руског) језика представљају: а) **презентација** нове лексике као методски процес демонстрирања непознате лексичке јединице коју треба усвојити; главни елемент презентације јесте **семантизација** речи са неколико начина: 1) коришћење очигледности, 2) коришћење описа, 3) коришћење набра-

јања, 4) семантизација преко синонима, 5) семантизација преко антонима, 6) указивање на творбену вредност речи, 7) указивање на унутарњу форму, 8) коришћење контекста, 9) превођење.

Презентација одговара рецепцији нових информација у наставној делатности, а семантизација одговара етапи дешифровања и идентификације у процесу наставе. Овом приликом ћемо размотрити семантизацију, као главни елемент презентације, и њене основне начине. Као илустрацију ћемо користити материјал актуелних домаћих уџбеника руског језика као страног који се користе у настави на нефилолошким факултетима на српском говорном подручју:

С. Бабовић, *Руски језик*, Библиотека Издавачка делатност и војно-стручна литература, Београд, 1993 (РВој);

Д. Величковић, *Руски језик за студенте филозофског факултета*, Ниш, Филозофски факултет, 1993 (РФил);

М. Маројевић, М. Богдановић, *Руски пословни језик*, Виша школа за економију и информатику, Београд, 1989 (РИнф);

Љ. Милинковић, *Руски језик за економисте са пословном кореспонденцијом*, Београд, 1990 (РЕк);

Љ. Милинковић, *Руски језик за правнике*, Београд, 2000 (РПрав);

Љ. Несторов, *Русский язык (научный стиль речи)*, Машински факултет, Београд, 1982 (РМаш);

В. Раичевић, *Руски језик за пословне људе у области спољне трговине и туризма (пословна и свакодневна комуникација)*, Београд, 2005 (РТрг);

П. Стаменковић, *Русский язык для юристов*, Београд, 1995 (РЈур).

Визуелна семантизација, односно коришћење очигледности као начин семантизације, у анализираним уџбеницима примењује се веома ограничено и недовољно. Иначе је познато да је визуелно усвајање лексику брже и економичније од других начина семантизације (у очигледна наставна средства спадају слике и њихове репродукције, цртежи, фотографије, филмови, схеме, стрипови и др.). Међутим, ликовна очигледност се користи у анализираном уџбеничком корпусу веома слабо: од осам домаћих уџбеника само два – РВој и РИнф – имају ликовни материјал; једино РВој има рекордни број илустрација – 135 на 570 страница, док уџбеник РИнф на 508 страница садржи само 33 илустрације, при чему у оба уџбеника све илустрације су црно-беле. Већина илустрација је иконичког типа (тј. то су већином фотографије, цртежи, слике, портрети), и у једној књизи су углавном све од истог аутора. Цртежи често, ни технички ни уметнички, не задовољавају стандарде квалитета. Понешто

има симболичких илустрација (схема, планова, таблица, графикана, мапа), али су оне по правилу врло сиромашне и по изгледу и по садржају.

Јасно је да леп уџбеник треба да има илустрације у боји, у богатом, квалитетном колору. Такође треба да има разноврсне типове илустрација врхунског уметничког и документаристичког квалитета (в. Плут 2003, 181-182). Илустративни материјал помаже разумевање уџбеничких текстова, повећава мотивацију за учење страног језика, доприноси развоју естетских осећања. У уџбенику страног језика илустрације се користе за презентацију и активизацију језичког и говорног материјала, за упознавање са реалијама стране културне средине, као подстицај за властиту усмену и писмену продукцију и као средство провере постигнућа.

У уџбенику страног језика се издвајају три типа илустративне очигледности – семантизујућа (она служи успостављању асоцијативне везе између предмета-денотата и лексеме-сигнификата), лингворепродуктивна (она служи за приказивање појава и процеса у језику) и она очигледност која представља ослонац и подстицај за говорну делатност (Кончаревић 2002, 102-103). С друге стране, руски методичар Д. Д. Зујев (1988, 137-141) издваја три групе ликовних материјала у уџбенику: а) водеће илустрације које презентирају наставне садржаје и замењују основни текст, б) истозначне илустрације које прате основни текст и имају научно-спознајни карактер, в) помоћне илустрације, које допуњују и конкретизују садржај текстова и других вантекстуалних компоненти. Међутим, добар део мотивационог потенцијала домаћих уџбеника руског језика, а посебно илустрација, не користи се. Најчешће се не води рачуна о функцији илустрације ни о ликовном квалитету.

Поделили смо узорак илустративног материјала од 82 илустрације из уџбеника РВој на три групе, према класификацији Д. Зујева: већина (њих 52) спадају у истозначне илустрације које прате основни текст (стр. 75, 116, 138, 175, 269 и др.); водећих илустрација које замењују основни текст има само 14 (стр. 39, 44, 70, 97, 120, 231 и др.); скоро исто толико (16) има помоћних илустрација које допуњују и конкретизују основни текст и вантекстуалне компоненте (стр. 24, 52, 65, 92, 153, 208 и др.). Највредније су водеће илустрације, када цртеж представља неку врсту текста (ликовног уместо вербалног); међутим, таквих илустрација у анализираном уџбеничком корпусу има најмање.

Уџбеници РВој и РИнф располажу илустративним материјалом који омогућује семантизацију лексичких јединица, нпр. у РВој две слике уз текст „*В секции готовой одежды*” помажу семантизацију лексичких јединица (стр. 9); вежба бр. 4 на стр. 178 има задатак: „*Опишите ри-*

сунки по своему усмотрению, употребляя при этом глаголы движения” и садржи серију цртежа-илустрација за глаголе кретања. Илустративни материјал у уџбеницима РВој и РИнф такође има важну улогу у процесу усвајања културолошких чињеница (фотографије културно-историјских споменика у Русији и репродукције слика руских уметника у РВој на стр. 181, 192, 193, 209, 210, 247, 381, 441. и др. ; у РИнф на стр. 74, 79, 127, 238, 239. и др.). Примера ради, неупоредиво чешће се користе илустрације које имају и естетску и експресивну функцију, у уџбеницима руског језика као страног, издатим у Русији (РЭТ, РПракт – „Русский. Экзамен. Туризм. Учебный комплекс по русскому языку как иностранному”, Москва, 2005; Л. С. Журавлева и др., *Русский язык. Практический курс. Учебник русского языка для иностранных учащихся*, Москва, 1989), нпр., у уџбенику „Русский язык будущему инженеру” (Москва, 2007) где је веома широко заступљена ликовна семантизација у одељку за техничко цртање (ту има слика различитих прибора за цртање и др.).

Коришћење **описа** као још једног поступка семантизације често се среће приликом дефиниције, научних и стручних термина у анализираним уџбеницима, нпр. :

у РТрг: *Финансовые кредиты* – это предоставление средств в денежно-валютной форме (137);

у РПрав: Под *юридическими фактами* понимаются предусмотренные в законе обстоятельства, служащие основанием для возникновения конкретных правоотношений (44);

у РМаш: *Вертолет* – летательный аппарат тяжелее воздуха без крыльев, осуществляющий полет при помощи одного или нескольких больших несущих винтов, или роторов (146);

у РЕк: *Маркетинг* означает не что иное, как приведение всех ресурсов компании в соответствие с требованиями и возможностями рынка для получения прибыли (157).

Опис у виду краћег текста се често користи за семантизовање лексики фона или безеквивалентне лексики, нпр. : *батюшка*. – У верующих в России: название священника или обращение к нему (*здесь*: оче, попе, свештениче!) у РФил, 16.

Набрајање као начин семантизације типа *мебель* – это стол, стул, диван, *шкаф* чешће се користи у почетној етапи учења страног језика; у анализираним корпусу уџбеника у продуженој етапи учења нисмо наишли на сличне примере.

Коришћење синонима веома је погодно на средњем и највишем нивоу учења и веома је економично, таквих примера у нашем корпусу има много:

выдюжить – вытерпеть, перенести, выдержать; *семенить* – идти мелкими шагами (РФил, 52);

пожилой человек – немолодой человек, человек в годах / в годах; *путешествие* – поездка, путь / дорога (РТрг, 18);

Деталь, на которую насажены вращающиеся части машин, ... называется *осью*, или *валом* (РМаш, 72).

Синоними су и синтагме од којих је путем абривијације настала дата реч. Нпр., у анализираном корпусу има вежбања типа: *Выпишите из текста аббревиатуры. Напишите их полные наименования* (РТрг, 135), где се семантизација врши помоћу синонима.

У анализираним уџбеницима у лексичко-граматичком коментару уз основни текст има и упућивања на **антониме**, нпр. : *до сих пор – до тех пор; начинаться – заканчиваться; внизу – наверху* (РВој, 55); *способствовать – препятствовать (кому? чему?)* (РПрав, 29); *честный – бесчестный, нравственность – безнравственность* (РПрав, 25). Учили смо и вежбе са антонимима, нпр. : *Вместо точек вставьте антонимы* (РПрав, 31).

Као начин семантизације примењује се указивање на **творбену вредност**, нпр. навођење творбеног гнезда речи:

При помощи суффиксов от глагола преподавать образуйте новые слова. Составьте словосочетания с некоторыми словами.

Образец: **учить**

а) учитель – учительница – учительский – ученик – учение.

б) новый учитель – учительница литературы – учительский коллектив (РФил, 26).

Може се користити и указивање на творбену структуру и значење речи, нпр. : *Образуйте от глаголов существительные. Обратите внимание на чередование звуков в корне. С некоторыми из полученных существительных составьте предложения.*

Образец: выступать – выступить – выступл-ени-е. Выступление на кафедре является большим событием в жизни аспиранта.

Глаголы для справок: сообщать/сообщить, обсуждать/обсудить, читать, получить, выполнить, приготовить, поступить, продолжить...

Ретко се користи ради семантизације упућивање на **унутарњу форму** речи које су етимолошки прозирне, нпр. : *подснежник* – весенний

цветок-первоцвет, вырастающий прямо из-под снега, *подушка* – то, что кладут под ухо, когда спят.

Контекстуалном објашњавању нових речи придаје се велики значај, јер оно јасно и конкретно указује на одговарајуће значење. Краћи контекст треба да буде једнозначан и разумљив, нпр. :

поселение = населенный пункт, а также вообще место, где кто-нибудь обитает: *Древние поселения на севере России. Бобровые поселения.*

поселок = поселение городского типа: *Дачный поселок. Пристанционный поселок.*

деревня = крестьянское селение: *Глухая деревня. Жить в деревне.* (РФил, 75).

Наведени горе начини беспредводне семантизације се препоручују више него **превођење** које означава семантизацију помоћу успостављања међујезичке еквиваленције. У методичкој литератури има различитих мишљења поводом улоге превода као начина семантизације. У сваком случају, крајње позиције – одушевљавање преводом или његово потпуно одбацивање – нису доводиле, нити доводе до позитивних резултата (Раичевић 2006, 123). Између осталог, у литератури се препоручује примена превођења као облик брзе, једнократне семантизације при обучавању рецептивним видовима говорне делатности (аудирању, читању) (в. Кончаревић 2004, 172). Међујезичка семантизација се навелико користи у анализираном удбеничком корпусу, пре свега, у лексичко-граматичким коментарима уз основни текст, нпр. : *кювет* – јендек, јарак поред пута (РФил, 51); *своя рубашка ближе к телу* – кошуља је преча од кабанице (РФил, 41); *электротовары* – бела техника (РВој, 78); *причал* – место за пристајање, вез (РВој, 115).

У културолошком коментару превођење се често комбинује с описом, нпр. : *мочалка* – свежањ ликових или било којих других влакана (за купање или прање посуђа) (РФил, 52).

Понављање лексики обезбеђује се њеним укључивањем у све типове вежбања да би се обезбедио довољан број понављања. Систематски се проверава и оцењује познавање лексичких јединица као неопходног материјала за говорну делатност; то се ради у систему вежби, а понекад путем превођења изолованих речи. Владање лексиком не значи само познавање одређеног фонда лексема, оно подразумева и усвајање системских веза између њих (то су синонимски, антонимски, хомонимски, паронимски односи, као и припадност тематским и лексичко-семантичким групама), проблема спојивости, учачавање експресивно-емоционалне и функционалне маркираности речи, у циљу њихове коректне упо-

требе у сопственом исказу и адекватног разумевања говора на страном језику. Зато у анализираном уџбеничком корпусу има специјалних лексичких коментара уз текстове, под насловом *Лексико-грамматический комментарий, Слова и выражения, Слова и словосочетания* и др., нпр., у РПрав редовно, скоро уз сваки текст дају лексички коментари у сегментима *Слова и выражения, Обратите внимание, Не путайте значения слов, Запомните синонимы, антонимы, омонимы*; у РЈур од 1. до 6. лекције у сегментима *Давайте вспомним!* и *Давайте повторим!* предлаже се интерпретација лексичког градива (почев од 17. лекције, даје се само лексички коментар уз текст); РФил садржи лексичке коментаре у сегменту *Слова и выражения*; у РИнф лексички коментар се нуди у сегментима *Слова и словосочетания* и *Заучите фразы*; РТрг даје семантизацију лексику у сегментима *Слова и словосочетания, Для справки и Обратите внимание!*; РЕк садржи лексички коментар у одељцима *Слова и выражения, Не путайте слова!*

Од начина семантизације унутарјезичку семантизацију у настави језика треба примењивати што више, с крајњим циљем да се јасно открије значење сваке нове речи, али и са циљем да се прошири круг усвојене лексику. Откривање значења речи путем овог поступка обично се спроводи помоћу синонима, антонима (тј. уочавањем унутарлексичке системности), затим помоћу објашњења и коментара на страном језику, контекста, описивања и тумачења значења, помоћу творбеног састава итд. (Раичевић 2006, 97). Беспреводна систематизација захтева доста висок ниво владања страним језиком.

Двојезичка или преводна семантизација која утврђује однос лексичко-семантичке јединице страног језика према њеним еквивалентима у матерњем језику најцелисходније се остварује у оквиру карактеристичних семантичких микросистема од двеју и више речи, нпр. у случајевима међујезичких хомонима и паронима, делимичних међујезичких хомонима, тј. речи чије се семантичко поље у два језика у целини не подударе, код полисемичних речи страног језика којима у различитим значењима одговарају различите речи матерњег језика, онда у случају семантизације речи различитог значења у једном језику којима у другом одговара реч са недиференцираним значењем. Превод на матерњи језик је веома економичан у погледу утрошка наставног времена, међутим превод мало доприноси развијању вештина и навика разумевања говора на слух. Зависно од циљева наставе и образовног смера превод се чешће примењује на факултету, где је са проширивањем лексичког фонда речи све присутнија и апстрактна и стручна лексика, различити термини, хо-

моними и пароними. Осим тога, овај поступак је присутнији у настави блиско сродних језика (нпр. у настави руског језика у српској говорној средини), него у случају генетски даљих језика, пошто звучна и/или графичка сличност или подударност речи често доводи до погрешног разумевања значења и до различитих грешака. Зато понекад, приликом преводјења нових речи, уз преводни еквивалент неопходан је и краћи коментар или објашњење на матерњем језику, нпр. : *олово* -калај, уз објашњење: *олово* је на руском језику *свинец* (в. : Раичевић 2006, 126).

Уџбеник РВој поклања много пажње двојезичкој семантизацији лексема: он има и кумулативни речник у оба смера, има и селективне речнике уз основне текстове (стр. 184-185, 194-195, 236, 272, 347 и др.). Користи се, додуше ређе, и унутарјезичка семантизација, нпр. семантизација помоћу набрајања уз објашњење на страном језику (стр. 373):

Коллекционеры

коллекционер марок – **филателист**

коллекционер значков – **фалерист**

коллекционер спичечных этикеток – **филуменист**

коллекционер музыкальных записей – **филофонист**

коллекционер художественных открыток – **филокартист**

коллекционер календарей – **календарист**

коллекционер монет и медалей – **нумизматист**

Примењује се и семантизација помоћу кратког контекста, где се посебна пажња обраћа на диференцијална значења полисемичних речи и једнојезичких хомонима (вежба 1, стр. 431):

Я сидел в партере, в третьем **ряду**.

Мы тогда были в первых **рядах** защитников Родины.

В Третьяковку тогда вошли коллекции **ряда** музеев.

Я должен был предъявить **ряд** документов.

У одсуству кумулативног речника, тумачење значења речи у уџбенику РИиф се систематски предочава у одељцима *Слова и словосочетания*, где се даје преводна семантизација, и *Лексика*, где се примењују два или чак три начина семантизације (дефиниције или објашњења на страном језику, предочавање микроконтекста и преводна семантизација: стр. 226, 253, 261, 286 и др.); спорадично се појављују рубрике *Не путайте следующие слова!* (нпр. на стр. 218 у овом одељку се користи преводна семантизација и микроконтекст – синтагме са међујезичким хомонимима *пар* и *пара*) и *Запомните разницу!* (на стр. 194 семантизују се помоћу преводних еквивалената руске лексеме *банк* и *банка*). Потпуно умесно се у овом уџбенику користи преводна семантизација прили-

ком семантизације међујезичких хомонима и паронима. Нпр., у одељку *Лексика* на стр. 253 семантизују се пароними и хомоними *содержание* и *содержимое*, *орех* и *орах*; на стр. 254 помоћу преводних српских еквивалената се прецизирају значења полисемантичке руске лексеме *труба*: *дымовая труба* – димњак, *водосточная труба* – олук, *дождевая труба* (ливневая канализация) – одводна цев, *подзорная труба* – доглед, *вылететь в трубу* – банкротирати. На стр. 242 наишли смо на унутарлексички системску семантизацију помоћу синонима:

в настоящее время – *сегодня*

теперь – *сейчас*

ныне

нынче

Дакле, у РИФ су присутни различити начини вербалне семантизације, док су визуелна и ликовна семантизације изостале.

У уџбенику РФил, као и у осталим анализираним уџбеницима (РПрав, РЈур, РТрг, РМаш), осим РВој, нема ликовне семантизације, међутим, има других начина семантизације. Тако, на крају уџбеника постоји руско-српски стручни лингвистичко-књижевни речник (за филологе), а после текстова има парцијалних речника у сегменту *Лексико-грамматические комментарии*, где се систематски тумаче значења речи помоћу преводних српских еквивалената или помоћу руских синонима. Системска презентација новоуведених речи, навођење синонима, хомонима, међујезичких хомонима, паронима уз превођење лексема користи се у РФил редовно (стр. 9, 17, 22-23, 25, 41, 52, 63, 74, 92 и др.), нпр. на стр. 74:

Омонимы:

нечистый 1. нечист, прљав, замазан; 2. нечист, са примесом; 3. неправилан, нетачан; 4. непоштен, нечасан

нечистый нар. = зао дух; ђаво, враг

Паронимы:

понятно = јасно

понятливо = схватљиво, лако разумљиво

Межъязыковые омонимы:

стая = јато, чопор

хлев = стаја, штала

семья = породица, **фамилија**

фамилия = презиме

У уџбенику РПрав, поред кумулативног руско-српског речника и при одсуству ликовне семантизације, присутни су неки други начини објашња-

вања нових речи: у одељцима *Слова и выражения* скоро уз сваку лекцију се дају преводни српски еквиваленти; у сегменту *Обратите внимание на значение* (стр. 29, 32, 37, 42 и др., где се наводе различита значења вишезначних речи, нпр. *порядок, содержание, испытание* на стр. 42); у сегменту *Синонимы* тумаче се значења руских речи путем навођења њихових синонима, нпр. : *иностранец – чужестранец, впервые – в первый раз* на стр. 37, в. такође стр. 21, 39, 47, 55, 61, 69 и др. ; у рубрици *Запомните антонимы* систематски се, иако и много ређе него у случају са синонимима, примењују различити начини вербалне семантизације: преводна семантизација, преводна са системском унутарњом семантизацијом – путем синонима (*торопиться – спешить*, стр. 21), антонима (*честный – бесчестный, нравственность – безнравственность*, стр. 25), затим двојезичка семантизација у случају међујезичких и једнојезичких хомонима и паронима: *буква – слово, слово – реч, речь – говор* (стр. 21, као и 16, 47, 66 и др.), понекад под насловом *Не путайте!* на стр. 16, 29, 33, 37, 47, 52, и др., нпр. : *гражданин – горожанин; сторона – страна – страница* на стр. 16; *отпечаток – опечатка* на стр. 59; *неделя – недеља, воскресенье – недеља* на стр. 56). Види се да уџбеник РПрав поклања много пажње семантизацији лексема, што не бисмо могли рећи о уџбенику РЈур где нема ни кумулативног речника, ни селективних речника, нити било ког начина семантизације новоуведених лексема, има само једноставно набрајање нових речи на страном (руском) језику после основних текстова.

Уџбеник РЕк има кумулативни руско-српски речник на крају књиге; поред тога, тумачење значења речи овде се систематски (у свакој лекцији од 18. до 292. стр.) предочава у одељку *Слова и выражения* помоћу српских еквивалената. Системска систематизација се примењује редовно, чешће путем навођења синонима (стр. 27, 36, 64, 68, 75 и др.), ређе помоћу антонима, обично у споју са преводном семантизацијом (стр. 54, 135, 160, 225, 258, нпр. : *вышестоящая организация – виша/надређена организација; нижестоящая организация – нижа/подређена организација*). Међујезичка (преводна) семантизација лексику ту се успешно примењује у случајевима међујезичких хомонима и паронима, тј. речи чије се семантичко поље у ова два језика не подудара (в. стр. 36, 54, 69, 76 и др.), нпр. на стр. 54: *Обратите внимание на значения русских омонимов дорогой (драг – скуп), печать (штампа – печат), свет (свет – светло), мир (свет – мир)*. Преводна семантизација се потпуно уместно користи код полисемичних речи страног језика којима у различитим значењима одговарају различите српске речи (в. стр. 141, 191, 205, 211 и др.), нпр. на стр. 141: *сообщение – 1. саопштење, вест, извештај (передать по радио ва-*

жное соопштење – емитовати преко радија важну вест, *официјално соопштење* – службено саопштење); 2. саобраћај, комуникација, веза (*воздушно, железнодородожно соопштење* – ваздушни, железнички саобраћај, *прямое соопштење* – директна веза, *поезд прямого соопштења* – директан воз, *соопштење между двумя городами* – саобраћајне везе између два града). У једном случају смо наишли на унутарјезичку семантизацију помоћу коренских морфема и афикса, тј. позивањем на творбену структуру: *продавать* – *продавец*, *покупать* – *покупатель* (стр. 94). Дакле, и у овом уџбенику заступљено је неколико начина семантизације лексема.

У РТрг поред кумулативног речника у оба смера има и других начина објашњавања значења речи које се уводе (изостаје ликовна семантизација као и у већини других уџбеника): пре свега то је успостављање преводне еквиваленције са матерњим језиком што се даје у свакој лекцији после основног текста, почев од 18. стране па све до 191. у одељку *Слова и словосочетания* (на неколико места он има назив *Слова для справки*). Аутор пажљиво презентира семантизацију лексике на више начина: широко се користи системска презентација, понекад паралелно са преводном семантизацијом (на стр. 18, 23, 31, 44, 114, 119, 134 и др.), нпр. помоћу синонима на стр. 44: *ландшафт* – *пейзаж*, *панорама*; *теснина* – *ущелье*; *бухта* – *залив*. У одељцима *Обратите внимание* и *Запомните* аутор објашњава значење међујезичких хомонима и паронима поређујући руски и српски језик (стр. 23, 27, 31, 42, 46, 134, 137 и др.), нпр. : рус. *опыт* – срп. 1. искуство, 2. опит; рус. *достоинство* – срп. врлина; вредност; достојанство.

У РМаш семантизација лексике је заступљена скромније: примењује се искључиво преводни начин. Уџбеник има руско-српски кумулативни речник, уз то скоро у свакој лекцији (од 1. до 13. и у 35, 36, 38. и 39) после основног текста постоји одељак *Запомните слова и словосочетания* (1-152. стр.) где се успоставља еквиваленција са матерњим језиком. Осим тога, има једног случаја на стр. 23, где се семантизација врши позивањем на творбену структуру лексема, уз навођење српских преводних еквивалената:

Запомните однокоренные слова:

груз – терет, *грузовик* – камион, *грузоподъемность* – носивост, *грузовой* – теретни, *нагрузка* – оптерећење, *перегрузка* – преоптерећење, *погрузка* – утовар, *погрузить* – утоварити, *разгрузить* – истоварити.

Дакле, поред појединачних веома успешних решења, може се закључити да је семантизација лексике у уџбеницима руског језика као страног за нефилолошке факултете на српском говорном подручју, са изузетком оне која се спроводи кроз кумулативне речнике, доста запостављена, сведена

најчешће на објашњавање значења страних речи помоћу српских преводних еквивалената. При томе у анализираном уџбеничком корпусу практично нема илустративне семантизације, иако она је од великог значаја за учење страног језика. Сугестије би се састојале у систематском семантизовању одређеног круга лексема у оквиру сваке лекције, уз обавезно коришћење различитих начина семантизације и, по могућности, обезбеђивање више варијантних методичких решења за кључне, најрелевантније лексеме.

ЛИТЕРАТУРА

- К. Кончаревић, *Настава страног језика на филолошким студијама – теорија и пракса*, Београд, 1996.
- Е. И. Пассов, *Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению*, Москва, 1989.
- К. Кончаревић, *Савремена настава руског језика: садржаји, организација, облици*, Београд, 2004.
- В. В. Морковкин, *Лексические минимумы современного русского языка*, Москва, 1985.
- В. Раичевић, *Лексика и семантизација*, Београд, 2006.
- Д. Плут, *Уџбеник као културно-потпорни систем*, Београд, 2003.
- К. Кончаревић, *Савремени уџбеник страног – руског језика: структура и садржај*, Београд, 2002.
- Д. Д. Зујев, *Школски уџбеник*, Београд, 1988.

Юлия НЕНЕЗИЧ

СЕМАНТИЗАЦИЈА ЛЕКСИКИ В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА В УНИВЕРСИТЕТЕ НА СЕРБСКОЯЗЫЧНОЙ ТЕРРИТОРИИ

Резюме

Весьма важным компонентом любого практического курса русского языка как иностранного является овладение лексикой. Усвоение лексических единиц вызывает серьезные трудности в связи со сложностью лексем как единиц словаря и по причине неисчислимости лексического фонда. Овладение лексикой складывается из нескольких этапов: семантизация лексики (ознакомление с планом содержания), запоминание лексических единиц и приобретение навыков использования лексем в речи. В данной работе основное внимание уделяется семантизации лексем как основному элементу презентации новой лексики, рассматриваются разные способы семантизации и их наличие в корпусе учебников русского языка как иностранного, используемых в университетском учебном процессе на сербской языковой территории.

